

Werk

Titel: Herbarium Amboinense, plurimas conplectens arbores, frutices, herbas, plantas ter...

Jahr: 1743

Kollektion: Zoologica

Werk Id: PPN369546733

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PID=PPN369546733> | LOG_0114

OPAC: <http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=369546733>

Terms and Conditions

The Goettingen State and University Library provides access to digitized documents strictly for noncommercial educational, research and private purposes and makes no warranty with regard to their use for other purposes. Some of our collections are protected by copyright. Publication and/or broadcast in any form (including electronic) requires prior written permission from the Goettingen State- and University Library.

Each copy of any part of this document must contain there Terms and Conditions. With the usage of the library's online system to access or download a digitized document you accept the Terms and Conditions.

Reproductions of material on the web site may not be made for or donated to other repositories, nor may be further reproduced without written permission from the Goettingen State- and University Library.

For reproduction requests and permissions, please contact us. If citing materials, please give proper attribution of the source.

Contact

Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen
Georg-August-Universität Göttingen
Platz der Göttinger Sieben 1
37073 Göttingen
Germany
Email: gdz@sub.uni-goettingen.de

timora *Saffisse Niwel* h. e. Calappi perforator a subsequenti ejus usu, Soyaneſibus *Ayhua Laba* dicitur, h. e. fructus sanguineus a baccarum succo.

Locus. In altis crescit filvis trunco adeo firmo & recto, acsi altas adæquare vellet Cedros: In umbrosis & opacis quoque invenitur vallibus nunquam sola, sed aliis semper fruticibus juncta, tam in Amboina quam Celebe.

Ufus. Maturi fructus crudi sunt edules, magis tamen delectationis gratia & ad sitim sedandam, quam ob saporem: Mulierculæ pueris illos exhibent, ut inpediant, ne per noctem in lectis mejant.

Lignum ejus durum est & quam maxime durabile, nihilominus tamen haud multum in usum advocari potest, quum sæpe adeo incurvum sit, unde & manubria minorum securium & malleorum similiaque ex hoc formantur ligno, acutos etiam bacillos ex hoc sciunt, quibus Calappi nuces & Tsjampadas perforant, ut tentent, an intus satis maturuerint.

Maturi fructus a vulgo adhibentur ad lintea nigro colore tingenda, sed non magnas ipsarum simul sumunt partes, quas cum contusis baccis per tres dies in nigro cænosoque sepeliunt solo, cum ipsarum succo solebant quoque coctam Oryzam nigro obducere colore, qui mos in certis ipsorum diebus festivis in usu erat: Lignum, licet in parva sit confissum ramenta, adeo firmum est, ut flecti nequeat.

Tabula Quinquagesima Nona

Ramum exhibet *arboris Nudæ*, quæ *Boa Tay Cambing* incolis dicitur.

en Aynehu, op *Leytimor Saffisse Niwel*, dat is, *Calappus-stooker*, van het volgende gebruik, by de Soyanen *Ayhua-Laha*, dat is, bloedige vrucht, van het zap der bezien.

Plaats. Het wast in booge Bosschen; zo styf en eenstemmig als of het booge Cederen wilde tergen. Men vind 't ook in de donkere en schaduwachtige valeyen, nooit alleen, maar altyd onder andere digte ruygte gemengt staan, zo op Amboina als Celebes.

Gebruik. De rype vruchten kan men raauw eeten, meer wyt vermaak, en om de dorst te verslaan, dan wyt smaak. De Vrouwen gevenze de kinderen te eeten, om 't bepiessen tegens de nagt te beletten, ofte te genezen.

Het hout is hard, en zeer durabel, niet te min wegens zyne kromte kan men weinig werk daar van maken, behalven steelen tot kleene bylen, bamers &c. ook makenze zekere spitze houten of stokers daar van, waar mede zy de Calappus-nooten en Tsjampadas-stokeren, om te probeeren, ofze van binnen ryp zyn.

De rype vruchten gebruiken de arme luyden tot het zwart verwen van het witte linnen, doch maar met kleene stukken, begravinge dezelve met de gestooten bezien drie dagen in een zwarten modderigen grond; met het zap daar van plegenze ook den gekookte ryst zwart te verwen, een maniere op zekere baare feestdagen gebruikelijk. Het hout, hoewel in dunne stukken gesneden, is zo styf, dat 't zig niet ligt buygen laat.

De negen- en vyftigste Plaat

Vertoont een Tak van de *Naakte Boom*, dewelke *Boa Tay Cambing* by de Inlanders genaamt werd.

CAPUT QUINQUAGESIMUM SECUNDUM.

Pulassarius: Pulassari Pohon.

HÆc arbor magnam quoad folia gerit similitudinem cum *Bintangora silvestri*, supra libro tertio descripta, trunco enim surgit recto, tam crasso & alto quam *Bintangora Utan*; ejus folium refert, est enim longum, ab utraque acuminatum parte, adæque glabrum, ut vix ejus venæ laterales conspici possint, hæc in re vero differunt; in *Bintangora Utan* venulæ laterales quam arctissimæ & parallelæ decurrunt, in hac vero *Pulassario* arbore remotiores & magis sinuosæ observantur: Octo novemque pollices longa sunt, binos & binos cum dimidio lata, horumque nervus mediûs infra maxime & rotunde protuberat, brevibusque insident petiolis solitaria & inordinata circa rotundos & pingues ramos, saporis amaricantis, fere instar *Bliti*.

Ramuli in obtusum & nodosum desinunt apicem, atque ex cunctis vulneratis arboris partibus album, spissum, lentum, & viscosum effluit lac, quod vix a manibus detergeri potest. Prope folia ex ramo unus alterve, immo tres sæpe crassiusculi progerminant petioli, in triangulo fere positi, qui mox sese in quatuor alios minores dividunt cruciformes, acsi umbellam formare vellent, bini vero horum sibi obpositi in binos iterum tresve minores dividuntur; horum referentia deciduorum fructuum, qualia in *Caju Gorita* conspiciuntur; Hic flores insident oblongi, vix digiti minoris unguem longi, qui in summo gerunt capitulum flavescens seu obscure albicans, quod tamen sese non aperit, sed decidens capitulum relinquit instar Oryzæ grani, quod in fructum excrescit.

Fructus minores referunt *Blimbinghos*, suntque oblongi, sed ab utraque acuminati parte, vix digiti longi, transversalem lati, quorum juniores flavescunt, vetustiores & majores virides sunt, intermixto flavo colore, lacte turgidi, quod spumofum exstillat, si conscindantur: Plurima autem horum pars incurva est instar cornu arietis, exterius vero punctulis sunt notati instar juniorum Cucumerum, in quavis itidem umbella unus tantum alterve fructus ad

matu-

LII. HOOFDSTUK.

Pulassarie-Boom.

DEzen boom heeft groote gelykenisse, aangaande de bladeren, met de *Bintangora silvestris*, boven Lib.

3. beschreven, want by schiet op met een regten stam, zo hoog en dik, als *Bintangora Utan*, het bladgelykt wel daar na, te weten, lang, agter en vooren toegespitst, en zo gladt, dat men schier geen dwers aderen bekenen kan, doch hier in bestaat 't onderscheid; aan de bladeren van *Bintangora Utan*, loopen de dwers-adertjes zeer dicht en parallel, maar aan deze boom *Pulassari*, loopenze ydeler en bogtiger: zy zyn acht en negen duymen lang, twee en derde half breed, beneden met een groote, en rond uytbuylende middel-zenuwe, en staan op korte steelen, enkel zonder order, rondom baare ronde en vette takken, bitterachtig van smaak, schier als *Blitum*.

De takkens eyndigen in een stompe en knoppige spits, en uyt alle zyne gequetste deelen loopt een witte, dikke, stramme, en kleverige melk, die men qualyk van de banden krygen kan. By de bladeren uyt den tak komen een, twee, of drie korte dikke steelen voort, schier in een drieangel, die zig straks weder in vier andere verdeelen, en in 't kruys, als ofze een dollen wilden maken, doch twee der zelven, die tegen malkander staan, verdelen zig wederom in twee of drie kortere; ieder der zelven draagt verscheide groene knoppen, als of 't voetjes waren van afgebrooke vruchten, gelyk men aan *Caju Gorita* ziet. Hier op staan langbalzige bloempjes, schaars een nagel van een pink lang, met een vuyl wit of geelachtig knopje boven op, 't welk zig egter niet opend, maar afvallende, agterlaat een wit knopje, als een rys-korl, waar uyt de vrucht werd.

De Vruchten zyn als de kleene *Blimbings*, langwerpig, doch agter en vooren toegespitst, schaars een vinger lang, en een dwers-vinger dik; de jonge geelachtig, de oudere en grootere groen, met bleek-geel gemengt, zeer vol melk, dewelke daar uytshuymt, als menze open snyd: De meeste staan wat krom, als een *Boxboorn*, en zyn buyten met puntjes bezet, als jonge *Comkommenen*, ook komen aan yder dollen maar twee of drie vruchten tot perfectie: Onder een taay buyd leyd een langwerpige klomp

Tab. 27.

Fig. 1.

Tab. 27.

maturitatem excrefcit: Sub lenta vero cuticula gleba reconditur oblonga, in quinque segmenta divifibilis per longitudinem, quorum quodvis peculiari fua obvolvitur cute, fub hac fimilis reconditur nucleus fubftantiam gerens toftarum Caftanearum, quæ iterum, fed difficulter, in tres oblongas dividitur partes, quæ fenfim indurefcunt: Radices naturalem *Pulaffari* gerunt odorem, licet ipfarum lignum fit durum, qui tamen cito avolat, fi verò aquæ falſæ infundantur, ac iterum exſiccentur, odor iſte penetrantior ac durabilior eſt.

Anni tempus. Decembri ac ſubſequentibus menſibus matureſcunt fructus.

Nomen. Latine *Pulaffarius arbor*: Malaice *Pulaffari Pobon*.

Locus. Raro occurrit, unde & parum innotuit, pauca vero reperiuntur poſt pagum *Hoekonalo* circa locum *Cotta Java* dictum.

Uſus. Huc uſque non multum innotuit: Recentes autem radices depuratæ, & uti ſupra dictum eſt, præparatæ veſtibis adponuntur, ob præſtantiem ipſarum odorem, inſtar corticis *Pulaffari* libr. 7. deſcripti, vel uti noſtra in patria radix *Irias*, odor vero debilis eſt ac cito avolat. Sepes ac poſtes ex hoc ligno conſtructi inſtar *Lingo*i progerminant.

In *Rumphii Adpendice* hæc adduntur.

Similis quoque arbuſcula in *Lariques* diſtrictu invenitur, ibi *Kowackil* ſeu *Coackil* vocata, ejus vero truncus non ultra brachium craſſus eſt: Folia a præcedentibus non differunt, niſi quod inferius vagis pertexta ſint coſtis incurvis admodum ac ſinuofis, quæ ſurſum excurrunt, & in arcus deſcunt. minoribus intermediis coſtis. Fimo cortex ſiccus eſt, nec lac exſindit, radices plerumque oblique & arcuatim decurrunt, quædam vero harum rectæ ſunt, odoremque gerunt *Pulaffari*, ſeu proprie inſtar *Taccari*: In minutas conſciſſæ partes, aliſque cum aromatibus contritæ unguento inferviunt odorifero & confortanti contra *Paralyſin* ſeu *Bobori*, quo corpus inungunt poſt lavationem.

Tabula Sexageſima

Arbuſculam repræſentat *Pulſarii*.

Ubi Litt. A. majoris arboris ramum exhibet floribus fructibusque onutum.

B. Fructus florefque majori denotat forma.

C. Folium vetuſtæ arboris naturali magnitudine, & forma.

klomp, die zig in vyf ſtukken laat deelen in de lengte, ieder met zyn bezondere vel of zak bekleet, daar onder leid diergelyke korl, van ſubſtantie als gebræade Caſtanjen, die zig al weder, dog moeyelyk, in drie langwerpige ſtukjes of plaatjes laat deelen, en met'er tyd hard werden. In de wortelen is de natuurlyke reuk van *Pulaffari*, hoewelze hard van bout is, ook vergaat die in korten tyd, maar als menze in zoutwater dompelt, en dan weder droogt, zo werd dien reuk ſterker en durabelder.

Sayſoen. In December en de volgende maanden vind men de rype vruchten.

Naam. In 't Latyn *Pulaffarius arbor*, op Maleyts *Pulaffari Pohon*.

Plaats. Hy werd zelden gevonden, en is dierbalven ook weinig bekend, eenige weinige ſtaan agter 't dorp *Hoekonalo*, omtrent de plaats *Cotta Java* genaamt.

Gebruik. Daar van is mede niet veel bekend. De verſche wortelen ſchoon gemaakt en toebereid als boven ſtaat, werden by de klederen gelegd, om haars zoeten reuks wille, gelyk de ſchorſſe van *Pulaffari* Lib. 7. beſchreven, of gelyk in ons land de wortel *Iris*, doch de reuk is ſlap, en vergaat baaf. Pagger-bouten en ſtylen van 't hout gemaakt, groeyen als *Lingoo*.

Dit werd 'er in het Byvoegzel van *Rumphius* bygedaan.

Diergelyken boompje vind men in 't diſtrict van Larique aldaar genaamt *Cowackil* of *Coackil*, doch de ſtamt werd niet boven een arm dik. De bladeren verſchillen niets van 't voorgaande, dan datze van anderen ydele ribben hebben, zeer krom en bogtig na voren loopende en met vogels ſnygende. met kleine ribbetjes tuſſchen beyde, de ſchorſſe is droog en geeft geen melk, de wortelen groeyen meefst dwers met veele bogten, doch zommige ook regt, zy rieken als *Pulaffari* of eygentlyk als *Taccari*. Men kanze ook kleen ſnyden en met ander goed wryven tot een *Bobori-zalf*, om het lyf daar mede te beſmeeren na 't wasſen.

De ſeſtigſte Plaat

Vertoont een Boompje van de *Pulſarie Boom*.

Alwaar Lett A aanwyſt een Tak van een oude boom met bloemen en vruchten beladen.

B. Wyſt aan de bloemen en vruchten in grooter gedaante.

C. Een blad van een oude boom in zyn natuuryke grootte en gedaante.